

Irena Ivanović  
Srednja škola Čazma

## **ASPEKT ODGOJA U PROGRAMIMA JEDINSTVENOG MODELA OBRAZOVANJA**

### **Sažetak**

Strukovno obrazovanje sa svojom usmjerenošću na stjecanje kompetencija potrebnih za pojedinu kvalifikaciju na više je načina specifičan dio hrvatskoga obrazovnog sustava. Jedinstveni model obrazovanja kao dominantan način izvođenja programa za obrtnička zanimanja ima dodatne posebne značajke jer podrazumijeva zajedništvo obrazovanja u ustanovi za strukovno obrazovanje i praktične nastave kod poslodavca čije se ocjene stapaju u jednu ocjenu za određenu stečenu kvalifikaciju. Pritom razvoj specifičnih kompetencija ima prednost pred razvojem generičkih kompetencija uz apsolutnu dominaciju obrazovnog i zanemarivanje odgojnog aspekta školovanja.

Odgojno-obrazovne ustanove susreću se s brojnim izazovima kako vrijednosti propisane *Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje* inkorporirati u svakodnevni rad i razviti ih kod učenika uzimajući u obzir čimbenike koji su unaprijed zadani i na koje odgojno-obrazovne ustanove ne mogu utjecati.

Ovi su izazovi i pitanja koja se time postavljaju polazišna točka akcijskog istraživanja prikazanog u ovom radu. Kroz analizu elemenata didaktičkog trokuta (nastavni planovi i programi/kurikulumi, nastavnici i mentori te učenici/naučnici) provjereno je postoje li preduvjeti za odgoj u programima jedinstvenog modela obrazovanja.

**Ključne riječi:** akcijsko istraživanje, jedinstveni model obrazovanja, kompetencije, vrijednosti

### **1. Uvod**

Što je ključna zadaća strukovnog obrazovanja? Iako je iz svih dokumenata kojima se regulira strukovno obrazovanje, poglavito *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Zakona o strukovnom obrazovanju* i *Nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje* jasno vidljivo da se ono dominantno provodi u odgojno-obrazovnoj ustanovi, njegova usmjerenost na stjecanje kompetencija potrebnih za pojedinu kvalifikaciju, a posebno na razvoj specifičnih kompetencija, vrlo često rezultira apsolutnom dominacijom obrazovnog i zanemarivanjem odgojnog aspekta školovanja.

Odgojno-obrazovne ustanove susreću se s brojnim izazovima kako unaprijediti upravo taj aspekt rada – odgoj učenika. Spomenuti zakonodavni okvir, a posebno *Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje* naglašava važnost odgoja i propisuje određene vrijednosti, no nejasno je kako ih inkorporirati

u svakodnevni rad i razviti ih kod učenika uzimajući u obzir objektivna ograničenja poput karakterističnih obilježja učenika koji odabiru ove programe i značajki njihova mikrookruženja, sadržaja nastavnih planova, programa i/ili kurikuluma, vremena provedenog u školi i na praktičnoj nastavi, kompetencija strukovnih nastavnika i mentora na radnom mjestu i slično. Reforme se strukovnog obrazovanja na ova pitanja uglavnom ne referiraju, mijenja se i razvija isključivo obrazovna dimenzija. Stoga se postavlja pitanje: odgaja li škola učenike – bilo unutar struke ili za struku – ili ih jednostavno obrazuje. Aspekt odgoja u trogodišnjim strukovnim programima tema je koja se u svakodnevnoj praksi često spominje, ali se sustavno ne adresira.

Ova su pitanja poslužila kao poticaj za provođenje akcijskog istraživanja koje je obuhvatilo četiri srednje strukovne škole koje provode programe prema jedinstvenom modelu obrazovanja te predstavnike poslodavaca, tj. obrtnike s licencijom za izvođenje naukovanja s kojima škola autora surađuje.

U ovom je radu prikazan opis ključnih elemenata konteksta na koji se provedeno akcijsko istraživanje odnosi, kao i sam istraživački proces i njegovi rezultati.

## 2. Teorijski okvir

Odgojni aspekt u strukovnom obrazovanju, a posebno u trogodišnjim strukovnim programima, slabo je istraženo područje u Republici Hrvatskoj. Dostupni se radovi prije svega bave odnosom obrazovanja i osposobljavanja učenika i izlaska na tržište rada (npr. Perin, 2013; Maksimović, 2010) te razvojem poduzetničke kompetencije kod učenika strukovnih škola. Poduzetnička je kompetencija navedena u *Nacionalnom kurikulumu za strukovno obrazovanje* kao jedna od vrijednosti, no radovi koji se bave tom temom promatraju je iz drugog ugla; kao preduvjet za razvoj poduzetničke karijere (Tafra, i sur., 2012) odnosno kao jednu od cjeloživotnih kompetencija (Perić i sur., 2020). Takav pristup nije dovoljan da bi se utvrdila zastupljenost odgojne dimenzije u strukovnom obrazovanju.

U ovom je radu i u provedenom istraživanju koncept odgoja promatran kroz prizmu vrijednosti koje se sustavno razvijaju u odgojno-obrazovnoj ustanovi i na drugim mjestima na kojima se, kroz različite oblike nastave, učenici vode do stjecanja strukovne kvalifikacije. Analiza korištena u akcijskom istraživanju prikazanom u ovom radu polazi od elemenata didaktičkog trokuta opisanog još kod Jana Amosa Komenskog i tradicionalno tumačenog kao međudnosa između učenika, učitelja i nastavnog sadržaja. Iako se u današnje vrijeme zbog napretka tehnike i razvoja tehnologija govori i o didaktičkom četverokutu (Poljak, 1991), za potrebe ovog istraživanja ključni aspekti odgojno-obrazovnog procesa jesu nastavni sadržaj promatran kroz nastavne planove/kurikulume, nastavnici, tj. mentori i učenici.

### 3. Sustav strukovnog obrazovanja

Strukovno obrazovanje i osposobljavanje regulirano je zakonima i pravilnicima o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi općenito, zakonima i pravilnicima o strukovnom obrazovanju te zakonima o obrtu. Zakonodavni je okvir usko povezan s *Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom*. Strukovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj izvodi se na srednjoškolskoj razini i traje od jedne do četiri ili pet godina. Primarni mu je cilj osposobiti učenike za izlazak na tržište rada, tj. zaposlenje koje je uvjetovano stjecanjem kvalifikacije određene razine, obujma, profila i kvalitete. *Zakonom o strukovnom obrazovanju* propisano je da je u Republici Hrvatskoj omogućeno stjecanje kvalifikacija na razinama od 2 do 5 Hrvatskog kvalifikacijskog okvira. Izlazak na tržište rada nije jedina opcija po završetku strukovnog obrazovanja. Ovisno o razini stečene kvalifikacije, moguće je, pod određenim uvjetima, nastaviti obrazovanje na srednjoškolskoj ili na tercijarnoj razini.

#### 3.1. Vrijednosti unutar sustava strukovnog obrazovanja

Uz spomenute zakone, jedan od ključnih dokumenata kojim se regulira strukovno obrazovanje jest *Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje* (NKSO) kojim se definiraju svrha, vrijednosti, ciljevi i načela strukovnog obrazovanja, načini i sadržaji učenja i poučavanja, organizacija odgojno-obrazovnog procesa te načini vrednovanja, ocjenjivanja i izvješćivanja. „Svrha strukovnog obrazovanja je stjecanje kompetencija potrebnih za određene kvalifikacije temeljene na potrebama svijeta rada, na relevantnim nacionalnim strategijama razvoja gospodarstva te na mogućnosti nastavka obrazovanja“ (*Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje*, 2018: 3). Tim se dokumentom propisuju i specifične vrijednosti strukovnog obrazovanja, kojih je navedeno i detaljno opisano čak četrnaest (znanje i vještine, relevantnost, cjeloživotno učenje, odgovornost, rad, zaštita na radu, suradnja i socijalno partnerstvo, poduzetnost, identitet, integritet, poštovanje, solidarnost, zdravlje, održivi razvoj). Tijekom akcijskog istraživanja analizirane su sve navedene vrijednosti, međutim, samo se dio njih pokazao važnima:

- ▶ „Znanje i vještine – Osim znanja, razvoj vještina temeljna je vrijednost strukovnog obrazovanja koja omogućava praktičnu primjenu naučenoga. Interdisciplinarnim pristupom učenju stječu se primjerene vještine potrebne za rad u različitim područjima.
- ▶ Cjeloživotno učenje – Cjeloživotno učenje je vrijednost kojom se nadograđuju generičke i strukovne kompetencije potrebne za prilagodbu promjenjivim uvjetima u svijetu rada.

- ▶ Odgovornost – Odgovornost je prisutna u svakom segmentu strukovnog obrazovanja, a posebno je izražena u postupcima i rezultatima rada te svim učincima koje taj rad ima na pojedinca i zajednicu.
- ▶ Rad – Strukovno obrazovanje promiče rad kao vrijednost koja pridonosi razvoju pojedinca i društva.
- ▶ Zaštita na radu – Strukovno obrazovanje promiče i zaštitu na radu kao vrijednost koja pridonosi sprječavanju rizika i ozljeda na radu, profesionalnih bolesti, bolesti u vezi s radom te ostalih materijalnih i nematerijalnih šteta na radu i u vezi s radom.
- ▶ Identitet – Strukovno obrazovanje pridonosi izgradnji osobnog, kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinca. Odgoj i obrazovanje trebaju buditi, poticati i razvijati osobni identitet istodobno ga povezujući s poštovanjem različitosti.
- ▶ Poštovanje – U strukovnom obrazovanju prijeko je potrebno međusobno poštovanje svih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa u ustanovama za strukovno obrazovanje i u svijetu rada.
- ▶ Zdravlje – Briga o zdravlju u užem smislu uključuje prepoznavanje, razumijevanje i usvajanje zdravih životnih navika, zdravih stilova života i odgovornog ponašanja“ (*Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje*, 2018: 4–5).

Jedan od problema s kojim se ustanove koje izvode strukovno obrazovanje susreću jest činjenica da je *Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje* objavljen 2018. godine (*Odluka o donošenju Nacionalnog kurikuluma za strukovno obrazovanje NN 62/2018*), tj. nekoliko godina nakon većine nastavnih planova i programa/strukovnih kurikuluma (npr. *Jedinstveni nastavni plan i okvirni obrazovni program za zanimanje automehaničar NN 112/04*; *Nastavni plan i okvirni obrazovni program – Automehatroničar NN 96/2011*; *Jedinstveni nastavni plan i okvirni obrazovni program za zanimanje zidar NN 68/2005*) i vrijednosti koje on propisuje u te dokumente nisu integrirane. Budući da ih nastavni planovi i okvirni obrazovni programi i strukovni kurikulumi ne navode i ne propisuju, nedorečeno je kako se te vrijednosti u praksi trebaju razvijati i prepušteno je samim ustanovama pronaći prostor za njihovo uključivanje u nastavne sadržaje.

#### 4. Jedinstveni model obrazovanja

U središtu ovog rada jest odgoj u trogodišnjim strukovnim programima s posebnim naglaskom na jedinstveni model obrazovanja (JMO) kao dominantan način obrazovanja za stjecanje prve kvalifikacije za obrtnička zanimanja.

Jedinstveni model obrazovanja dio je hrvatskoga obrazovnog sustava na srednjoškolskoj razini koji obuhvaća trogodišnje programe koji pripadaju

strukovnom obrazovanju, a pristupa im se nakon završene osnovne škole. Završetkom se stječe razina kvalifikacije 4,1. Ovim su modelom obrazovanja obuhvaćeni četvrti (prvi razred) i peti obrazovni ciklus (drugi i treći razred) (*Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje*, 2018). Kao i svi ostali programi obrazovanja na srednjoškolskoj razini, programi koji se izvode prema jedinstvenom modelu obrazovanja dostupni su svima pod jednakim uvjetima i prema njihovim sposobnostima, no nisu obavezni. Elemente i kriterije za upis u prvi razred definira ministarstvo nadležno za obrazovanje (*Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*) koje posebnom odlukom za svaku školsku godinu određuje i vrstu obrazovnih programa i broj upisnih mjesta koji se učenicima nude. Upis u srednju školu uvjetovan je završetkom osnovnog obrazovanja, a upis u strukovne programe još dodatno odgovarajućim psihofizičkim sposobnostima u skladu s nastavnim planovima i okvirnim obrazovnim programima i strukovnim kurikulumima koji propisuju zdravstvene uvjete i kontraindikacije za pojedina zanimanja.

Jedinstveni model obrazovanja prije svega obuhvaća obrtnička zanimanja, a u primjeni je od 2004. godine. Njegova je specifičnost spoj triju komponenata: obrazovanja i naukovanja u školi i naukovanja kod poslodavca, tj. dviju temeljnih sastavnica – obrazovanja u ustanovi za strukovno obrazovanje i naukovanja u licenciranoj radionici kod majstora/obrnika kod kojeg se izvodi dio praktične nastave. Vrednovanje se provodi zasebno, ali se ocjene na kraju spajaju u jednu ocjenu kojom se vrednuje stečena kvalifikacija. Obrazovanje se provodi na temelju nacionalno propisanih nastavnih planova i okvirnih obrazovnih programa i strukovnih kurikuluma koji se sastoje od općeobrazovnog dijela i naukovanja koje obuhvaća stručno-teorijski dio te praktičnu nastavu i vježbe. Zakon o obrtu i nastavni planovi i okvirni obrazovni programi i strukovni kurikulumi propisuju da se općeobrazovni i stručno-teorijski dio naukovanja izvode u školi, a praktična nastava i vježbe naukovanja dijelom u školi, a dijelom kod poslodavca/obrnika. Zakon o obrtu ujedno određuje da za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja poslodavac/obrnika mora posjedovati licenciju za primanje učenika/naučnika te s njim, odnosno roditeljem/skrbnikom sklopiti ugovor o naukovanju koji se evidentira pri ministarstvu nadležnom za obrt. Po završetku svih triju razreda, učenik/naučnik srednje obrazovanje završava izradbom i obranom završnog rada u organizaciji i provedbi škole na temelju *Pravilnika o izradbi i obrani završnog rada* te polaže naučnički ispit. Polaganje naučničkog ispita propisano je Zakonom o obrtu, a provodi ga agencija nadležna za strukovno obrazovanje.

Budući da hrvatski obrazovni sustav omogućuje i horizontalnu, ali i vertikalnu prohodnost, učenicima se nudi mogućnost nastavka obrazovanja. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predviđa mogućnost stjecanja više razine kvalifikacije što je precizno definirano *Pravilnikom o uvjetima i*

*načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije.* Stjecanjem kvalifikacije na razini 4,2 učenici mogu polagati ispite državne mature za pristup terciarnom obrazovanju. No, za pristup stjecanju te kvalifikacije učenici moraju položiti određene razlikovne ispite, što je glavni uzrok zašto se ova opcija nastavka obrazovanja u praksi rijetko realizira – prema podacima Cedefopa (Cedefop, 2020), svega 10 % učenika iz JMO programa nastavlja sa školovanjem jer je broj razlikovnih ispita ekvivalentan jednogodišnjem školovanju.

#### 4.1. Nastavni planovi i programi/strukovni kurikulumi

Prema podacima iz Školskog e-Rudnika, u Republici Hrvatskoj trenutačno se izvodi pedesetak programa prema jedinstvenom modelu obrazovanja. Za svaki je od njih izrađen ili nastavni plan i okvirni obrazovni program (starija inačica dokumenta) ili strukovni kurikulum (novija inačica) koji se, kao popis nastavnih sadržaja, promatra kao prvi element didaktičkog trokuta. Nastavni planovi i okvirni obrazovni programi, tj. strukovni kurikulumi, sastoje se od općeobrazovnog dijela i od naukovanja. Program naukovanja obuhvaća stručno-teorijski dio te praktičnu nastavu i vježbe.

Za potrebe ovog istraživanja analizirani su nastavni planovi i programi i strukovni kurikulumi za zanimanja iz sektora Strojtarstvo, brodogradnja i metalurgija te Graditeljstvo, geodezija i arhitektura, s obzirom na to da se ti programi obrazovanja izvode u školama koje su istraživanjem obuhvaćene.

Svim je planovima i kurikulumima zajednički velik udio satnice posvećen stručno-teorijskom dijelu i praktičnoj nastavi i vježbama. Općeobrazovni dio obuhvaća najviše trećinu satnice, a uključuje materinski i strani jezik, Tjelesnu i zdravstvenu kulturu te Etiku/Vjeronauk tijekom sve tri godine obrazovanja te predmete poput Povijesti i Politike i gospodarstva, koji se izvode tijekom jedne godine. Jedini nastavni predmet s jasnim odgojnim predznakom jest Etika, tj. Vjeronauk, ovisno o izboru učenika. Predmeti u stručno-teorijskom, izbornom i praktičnom dijelu usmjereni su stjecanju znanja i razvoju vještina specifičnih za pojedinu kvalifikaciju. Za svaki su predmet razrađeni ciljevi i obrazovni zadatci te, ponegdje, očekivanja učenika uz načine provjere postignuća. S iznimkom znanja i vještina, vrijednosti definirane *Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje* nisu uključene u propisane sadržaje.

Vrijeme provedeno u odgojno-obrazovnoj ustanovi i na praktičnoj nastavi kod poslodavca/obrtnika također je relevantan čimbenik. Nastavni planovi i programi i strukovni kurikulumi predviđaju izmjenu po principu „tjedan za tjedan“; nakon tjedna teorijske i praktične nastave u školi, učenici provode tjedan dana na praktičnoj nastavi u radionici kod obrtnika. Takva se organizacija nastave upotrebljava u svim školama obuhvaćenim istraživanjem, a rasporedi

nastave dostupni na mrežnim stranicama drugih strukovnih škola u Republici Hrvatskoj pokazuju da je takav raspored ujedno najčešće korišten način organizacije rada. Iz podataka dobivenih tijekom istraživanja vidljivo je da tjedan proveden izvan odgojno-obrazovne ustanove znatno otežava uključivanje učenika u određene izvannastavne i druge aktivnosti koje se u školi provode, a mogu doprinijeti odgoju. Broj učenika iz JMO programa upisanih u neku izvannastavnu aktivnost u školama sudionicama istraživanja jest manji od 10 %, a riječ je isključivo o sportskim aktivnostima.

#### 4.2. Nastavnici i mentori unutar jedinstvenog modela obrazovanja

Nastavni planovi i okvirni obrazovni programi i strukovni kurikulumi na temelju kojih se provodi obrazovanje unutar JMO sustava za svako pojedino zanimanje određuju, između ostalog, i potrebnu stručnu spremu nastavnika koji izvode pojedine nastavne predmete. Nastavnici u odgojno-obrazovnoj ustanovi i mentori u radionici drugi su element didaktičkog trokuta.

Ono što je zajedničko svim nastavnicima koji izvode strukovno-teorijske predmete i praktičnu nastavu u školi jest da moraju imati inicijalno obrazovanje usko povezano sa strukom, tj. kvalifikaciju diplomiranog inženjera / magistra inženjera iz područja na koje se program obrazovanja odnosi. Takve se kvalifikacije stječu na fakultetima i drugim visokoškolskim ustanovama koji ne nude nastavničke smjerove te je za te nastavnike zakonom određeno stjecanje pedagoške, psihološke, didaktičke i metodičke izobrazbe, tj. stjecanje temeljnih nastavničkih kompetencija. Iako bi one trebale biti preduvjet za zaposlenje, kao i primarna kvalifikacija, u praksi to najčešće nije tako zbog nedostatnog kadra iz pojedinih struka voljnog raditi u školi. Ravnatelji svih škola obuhvaćenih akcijskim istraživanjem navode kako je broj nastavnika koji imaju stečene nastavničke kompetencije pri prijavi na natječaj manji od 10 %. U tome se slučaju s nastavnicima sklapaju ugovori o radu kojima se definira rok za stjecanje nastavničkih kompetencija do čijeg isteka nastavnici samostalno izvode nastavu iako nemaju sva potrebna znanja i vještine za uspješno vođenje nastavnog procesa. O tome problemu nastavnici izvještavaju sami, a ističu ga i ravnatelji i stručni suradnici u školama u sklopu istraživanja. Štoviše, nastavnici upozoravaju na problem u vezi sa samim procesom stjecanja pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičke izobrazbe koji nije ujednačen na svim visokoškolskim ustanovama koje ga provode i nerijetko se, u praksi, prema riječima polaznika, svodi na zadovoljavanje forme te su stečene kompetencije nastavnika često nedostatne. U radu s učenicima taj se dio najviše odražava upravo na odgojnu komponentu nastavnog procesa. Ukratko, gotovo dvije trećine nastavnih sati koji se izvode u odgojno-obrazovnoj ustanovi, tj. strukovno-teorijske predmete i praktičnu

nastavu izvode oni nastavnici koji su, kako sami ističu tijekom istraživanja, uglavnom usmjereni na transfer znanja i vještine iz struke, pri čemu je odgojna dimenzija često zanemarena.

Izuzev dijela praktične nastave koji se odvija u odgojno-obrazovnoj ustanovi, praktični dio naukovanja najvećim se dijelom izvodi u licenciranim gospodarskim subjektima koji obuhvaćaju obrte, pravne osobe, ustanove i zadruge. Zakonom o obrtu propisani su uvjeti za stjecanje licencije koja je preduvjet za izvođenje naukovanja te uvjeti za imenovanje mentora naučnicima. Mentor može biti obrtnik (vlasnik ili zaposlenik obrta/pravne osobe) koji ima položen majstorski ispit u odgovarajućoj kvalifikaciji te položen ispit kojim se dokazuju osnovna znanja o poučavanju učenika na naukovanju ili udovoljava uvjetima kojima Zakon propisuje iznimke od ovih pravila. Zakon ujedno određuje i uvjete koji su prepreka imenovanju mentora. Materijalne i prostorne uvjete za izvođenje naukovanja u radionici propisuju nastavni planovi i programi/kurikulumi pojedinog zanimanja.

Hrvatska obrtnička komora kao tijelo koje izdaje licenciju za primanje naukovanja obrtnicima daje smjernice povezane sa samim procesom primanja naučnika te u svojem *Vodiču za poslodavce za naukovanje* sažeto navodi zadaće mentora iz radionice koje obuhvaćaju ne samo obrazovanje u gospodarskom okruženju nego i skrb o odgoju naučnika te brigu o njihovu tjelesnom i psihičkom razvoju i zaštiti na radu.

Iz svega navedenog vidljivo je da su očekivanja mentora iznimno visoka i izlaze iz okvira njihova redovitog zanimanja te ulaze u prostor za koji su potrebne nastavničke kompetencije. Pri tome im od nadležnih institucija nije osigurana nikakva pomoć niti podrška, što je vidljivo iz nedostatka programa kojima bi se ta pomoć osigurala. Iznimke su, prema riječima obrtnika, pojedinačni slučajevi kada se kroz suradnju sa školom razvijaju njihove vještine poučavanja. Dakle, slično kao i u samoj odgojno-obrazovnoj ustanovi, odgojna dimenzija (iako propisana) često se zanemaruje zbog nedostatnih kompetencija mentora za koje, istovremeno, nije osiguran nikakav sustav razvoja.

### 4.3. Učenici u jedinstvenom modelu obrazovanja

Posljednji element didaktičkog trokuta jesu učenici koji se obrazuju u trogodišnjim programima. Sustav upisa u srednju školu omogućuje da trogodišnje programe upiše bilo koji učenik sa završenom osnovnom školom, neovisno o prethodno ostvarenim rezultatima. Za upis ne postoji bodovni prag, a vrednuju se samo osnovni elementi – prosjek ocjena viših razreda i ocjene iz triju predmeta u dva posljednja razreda (*Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*). To je jedan od dvaju glavnih razloga zašto se u trogodišnje programe upisuju učenici s dovoljnim ili dobrim uspjehom u višim razredima

osnovne škole – sva su im druga vrata zatvorena. Kad se pri tome uzme u obzir opći stav društva o tome kako su trogodišnji strukovni programi manje vrijedni jer omogućuju isključivo zaposlenje na poslovima koji nisu društveno cijenjeni, jasno je da se za ove programe obrazovanja učenici odlučuju ponajprije stoga što zapravo nemaju izbora. Svakako postoji dio učenika koji pojedine programe odabire ciljano i koji ne odgovara ovom profilu, no u svim školama uključenim u istraživanje oni su u manjini i povezani su isključivo s pojedinim zanimanjima koja su okarakterizirana kao atraktivna i vrlo su tražena na tržištu rada. Konkretni su podatci prikazani u poglavlju o rezultatima akcijskog istraživanja.

Dodatno, upisne kvote u ovim obrazovnim programima nerijetko ostanu nepopunjene u ljetnom upisnom roku i popune se na jesenskom upisnom roku kada srednju školu upisuju učenici koji su osmi razred završili nakon dopunskog rada i/ili popravnih ispita, što je vidljivo iz objave slobodnih upisnih mjesta nakon ljetnog roka i drugih podataka javno dostupnih preko sustava elektroničkih upisa u srednju školu. Prisutni su određeni problemi u ponašanju i u odnosu prema radu, što je vidljivo iz snižene ocjene vladanja kao izravne posljedice izricanja pedagoških mjera zbog različitih oblika težeg, teškog i osobito teškog neprihvatljivog ponašanja. Osim toga, znatan dio učenika živi u nepovoljnom socioekonomskom okruženju i ima nedostatnu obiteljsku podršku, što je jasno vidljivo iz mjera koje obiteljima izriču područni uredi Zavoda za socijalni rad.

Zaključno, trogodišnji programi obrazovanja percipirani su kao manje vrijedni u odnosu na programe u četverogodišnjem trajanju; interes učenika i roditelja za njih je manji i općenito ih upisuju učenici sa slabijim predznanjem, nedovoljno razvijenih radnih navika i, nerijetko, uz nedostatnu motivaciju. Nedostaje im obiteljska podrška, a vrlo često imaju i neprimjerene životne uvjete koji ne jamče ispunjenje temeljnih potreba.

## 5. Akcijsko istraživanje

Akcijsko je istraživanje provedeno od lipnja do prosinca 2022. godine, a uključivalo je kvalitativne i kvantitativne metode prikupljanja podataka. Istraživanje je temeljeno na smjernicama B. Bognara (2006) i R. P. Peltona (2010). Uključene su ukupno četiri srednje strukovne škole iz sjeverne Hrvatske koje izvide trogodišnje JMO programe obrazovanja iz sektora Strojarsstvo, brodogradnja i metalurgija te Graditeljstvo, geodezija i arhitektura. Provedena je *online* anketa za dio zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama, organizirani su intervjui i fokus-grupe predstavnika poslodavaca koji izvide praktični dio naukovanja te su analizirani primarni podatci poput podataka o uspjehu učenika, njihovu vladanju, rješenjima o eventualnoj prilagodbi pristupa i/ili sadržaja te podataka o izrečenim mjerama obiteljskog nadzora.

## 5.1. Ciljevi akcijskog istraživanja

Polazišna pretpostavka ovog istraživanja jest da su srednje strukovne škole uglavnom usmjerene na stjecanje kompetencija potrebnih za pojedinu kvalifikaciju, a posebno na razvoj specifičnih kompetencija, dok je odgojni aspekt školovanja često zanemaren. Primarni je cilj bio potvrditi ili opovrgnuti utemeljenost ove pretpostavke kroz analizu elemenata didaktičkog trokuta kao aspekte koji mogu utjecati na odgoj. Stoga su daljnji ciljevi utvrditi u kojoj su mjeri odgojne vrijednosti zastupljene u nastavnom sadržaju koji se učenicima prenosi i postoje li uvjeti za razvoj vrijednosti u ustanovi i izvan nje, imaju li osobe koje taj sadržaj prenose potrebne kompetencije za odgoj učenika te utječu li neke druge značajke učenika na njihov odgoj.

## 5.2. Sudionici istraživanja

U akcijskom su istraživanju sudjelovale četiri srednje strukovne škole iz središnje Hrvatske koje provode programe prema jedinstvenom modelu obrazovanja, tj. njihovi ravnatelji, stručni suradnici pedagozi i nastavnici strukovno-teorijskih predmeta i praktične nastave te predstavnici poslodavaca, tj. obrtnici s licencijom za izvođenje naukovanja s kojima škola autora surađuje.

Više od 70 % zaposlenika na radnim mjestima nastavnika – predavača strukovno-teorijskih predmeta i praktične nastave, strukovnih učitelja i suradnika u nastavi u uključenim je školama sudjelovalo u istraživanju (N = 58). Udio nastavnika strukovno-teorijskih predmeta jest 46,6 % (N = 27), udio nastavnika praktične nastave jest 27,6 % (N = 16), strukovni učitelji čine 15,5 % ispitanika (N = 9), a suradnici u nastavi 10,3 % ispitanika (N = 6). Nitko od ispitanika nema više od 15 godina radnog iskustva u odgojno-obrazovnoj ustanovi, a većina ispitanika, njih 76,4 % ima između pet i deset godina radnog iskustva u školi. Preostali su ispitanici ravnomjerno raspoređeni u skupinu s manje od pet godina iskustva (11,2 %) i u skupinu ispitanika koji imaju između deset i petnaest godina iskustva na ovim poslovima (12,4 %).

Obrtnici kod kojih učenici odrađuju praktični dio naukovanja raspoređeni su u dvije grupe; u prvoj je grupi sudjelovalo osam poslodavaca koji naučnike imaju duže od pet godina, a u drugoj šest poslodavaca koji su se u program uključili u posljednje dvije godine. Profili poslodavaca, tj. zanimanja su različiti, no svi pripadaju sektorima Strojarsstvo, brodogradnja i metalurgija te Graditeljstvo, geodezija i arhitektura.

### 5.3. Metode prikupljanja podataka

Akcijsko je istraživanje uključivalo kvalitativne i kvantitativne metode prikupljanja podataka. Proces je započeo *online* anketom za nastavnike s pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa koja se odnose na odgojnu dimenziju strukovnog obrazovanja i vrijednosti definirane *Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje* te, općenito, njihovom percepcijom teme. S ravnateljima i pedagozima su provedeni intervjui. Obrtnici su uključeni u fokus-grupe u kojima su ispitanici odgovarali na pitanja koja se odnose na vrijednosti propisane *Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje* i na stavove učenika prema programu naukovanja i njihovu budućem zanimanju općenito te su se dotaknuli problema s kojima se susreću u radu s naučnicima.

Primarni su podatci o učenicima analizirani za dvije škole sudionice istraživanja; u preostalim dvjema školama nije bilo moguće osigurati zaštitu osobnih podataka učenika. Analizirani su podatci o uspjehu učenika pri upisu u srednju školu te na kraju prvog, drugog i trećeg razreda, podatci o vladanju i izrečenim pedagoškim mjerama tijekom srednjoškolskog obrazovanja, broj rješenja o prilagodbi pristupa i/ili sadržaja poučavanja te podatci o izrečenim mjerama obiteljskog nadzora. Za preostale su dvije škole ravnatelji i stručni suradnici prikazali zbirne podatke.

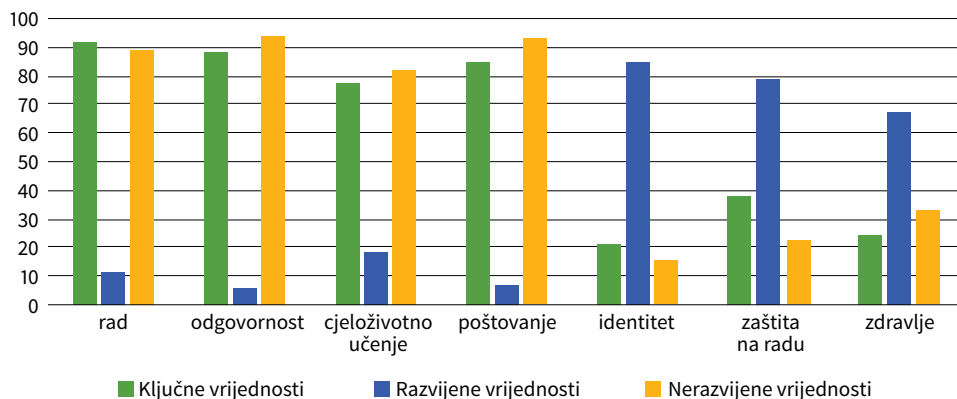
### 5.4. Analiza podataka

U *online* anketi za nastavnike tri se pitanja odnose na vrijednosti definirane *Nacionalnim kurikulumom za strukovno obrazovanje*. Ispitanici su procjenjivali po tri vrijednosti koje oni smatraju ključnima, prepoznaju ih kao razvijene kod učenika i, prema njihovu mišljenju, učenici nemaju razvijene. Od četrnaest vrijednosti koje *Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje navodi*, odgovori svih ispitanika fokusirali su se na njih sedam: rad, odgovornost, cjeloživotno učenje, poštovanje, identitet, zaštita na radu i zdravlje. Preostale vrijednosti nisu dobile ni jedan odgovor ni u jednom od pitanja.

Odgovori su ispitanika zapanjujuće homogeni. Očekivano, s obzirom na to da je riječ o strukovnom obrazovanju, rad, odgovornost, cjeloživotno učenje i poštovanje u iznimno su visokom postotku ocijenjeni kao ključne vrijednosti, a nešto više od trećine ispitanika ključnom smatra i zaštitu na radu. Istovremeno, prema mišljenju nastavnika, te su četiri vrijednosti ključne, a upravo su to one vrijednosti koje učenici nemaju razvijene, tj. nastavnici ih kod učenika ne prepoznaju. Vrijednosti koje kod učenika prepoznaju kao razvijene su identitet, zaštita na radu, zdravlje i cjeloživotno učenje. Odnos ključnih, razvijenih i nerazvijenih vrijednosti predstavljen je na Grafičkom prikazu 1. Jasno je vidljiva

razlika u očekivanjima i u percepciji stvarne situacije što upućuje na zabrinjavajuće stanje u programima obrazovanja koji primarno pripremaju učenike za svijet rada u koji su već dijelom uključeni kroz program naukovanja.

Procjena vrijednosti propisanih *Nacionalnim kurikulumum* za strukovno obrazovanje



**Grafički prikaz 1.** Procjena vrijednosti propisanih *Nacionalnim kurikulumum* za strukovno obrazovanje

Odgovore poslodavaca iz fokus-grupa najbolje prezentiraju izvadci iz transkripata. Poslodavci s dugogodišnjim iskustvom s programom naukovanja ističu kako se situacija pogoršava iz godine u godinu, a posebno ističu pogoršanje u radnim navikama i odnosu naučnika prema radu tijekom pandemije bolesti COVID-19. Navode kako kod naučnika „... nema interesa za odabrano zanimanje...“, „... ne vide smisao u radu...“, „... ne vide potrebu za stjecanjem praktičnih vještina...“, „... izbjegavaju obaveze...“ te „... ne iskazuju poštovanje prema starijima ni prema mušterijama...“. Ističu da su često primorani tražiti raskid ugovora jer naučnici ne ispunjavaju svoje obaveze, što je prije pet godina bila prava rijetkost i događalo se isključivo u slučajevima kada su učenici odustajali od zanimanja iz zdravstvenih razloga. Dio problema vide i u roditeljima koji svoju djecu previše štite pa često od obrtnika traže da potpišu sate koje učenici nisu odradili te da ih oslobode raznih zadaća. Odgovori mentora koji naučnike prihvaćaju posljednje dvije godine slični su: „... ne znaju komunicirati uživo...“, „... ništa ih ne zanima...“, „... eskivirat će sve obaveze i zadaće ako nisu pod stalnom kontrolom...“, „... nemaju osjećaj odgovornosti...“ i „... ništa im se ne može prepustiti i povjeriti bez kontrole...“.

Zaključno, obrtnici koji provode program naukovanja razočarani su pristupom učenika radu i zabrinuti za budućnost. Dio njih najavljuje kako će odustati od provedbe programa naukovanja jer im je to i inače veliko opterećenje s obzirom na zahtjeve koji se pred njih postavljaju, no do sada ih je motivirao

udio učenika koji usitinu vole svoje buduće zanimanje i s velikim interesom pristupaju radu. Kako se taj interes smanjuje, i obrtnici gube motivaciju za rad s naučnicima. Riječ je o potencijalno velikom problemu za obrazovni sustav jer se upisne kvote unutar JMO sustava određuju prije svega na temelju broja slobodnih mjesta u licenciranim radionicama.

Analiza primarnih podataka o učenicima u dvjema školama potvrđuje navode iz potpoglavlja o učenicima unutar JMO sustava. U prve razrede u šk. godini 2022./2023. upisana su ukupno 92 učenika, tj. popunjeno je 76,7 % raspoloživih mjesta u šest razrednih odjela. Zanimanja u sektoru Strojarsstvo, brodogradnja i metalurgija traženija su i bolje popunjena u odnosu na zanimanja iz sektora Graditeljstvo, geodezija i arhitektura. Ni jedan upisani učenik nije imao odličan uspjeh iz sedmog i osmog razreda osnovne škole, a samo je njih četvero (4,3 %) imalo vrlo dobar uspjeh. 28,3 % mjesta je popunjeno na jesenskom upisnom roku učenicima koji su išli na dopunski rad i/ili polagali popravni ispit. Ovi su podatci u skladu s petogodišnjim prosjekom.

Analiza uspjeha učenika u trogodišnjim JMO programima pokazuje određeno poboljšanje u odnosu na ulazne podatke jer dio učenika ostvaruje znatno bolje rezultate iz strukovno-teorijskih predmeta i praktične nastave nego iz općeobrazovnih predmeta, pa većina učenika završava s dobrim ili vrlo dobrim uspjehom. Otprilike 10 % učenika ostvaruje iznimne rezultate koje dodatno potvrđuju uspjesima na raznim strukovnim natjecanjima. Jednako toliki je i postotak odustajanja, tj. promjene obrazovnih programa zbog nedostatka interesa za pojedina zanimanja. Podatci o uspjehu tijekom obrazovanja imaju, dakle, gotovo pravilnu distribuciju s neznatnim pomakom udesno jer je udio učenika koji ostvaruje vrlo dobar uspjeh za nekoliko postotnih poena viši od udjela učenika koji završavaju s dovoljnim uspjehom.

Iako pedagoški standard određuje broj učenika s teškoćama koji mogu biti uključeni u razredni odjel, u praksi ta brojka vrijedi samo pri upisu kada određeni broj učenika ostvaruje pravo prednosti. Preostalim učenicima sustav omogućuje konkuriranje za slobodna mjesta sa svim ostalim učenicima, neovisno o rješenju o prilagodbi pristupa i/ili sadržaja poučavanja, a samim time i upis u JMO programe, jer uglavnom nisu popunjeni. U dvjema školama sudionicama istraživanja koje imaju ukupno 18 razrednih odjela od prvog do trećeg razreda obrazuju se 82 učenika s rješenjem o prilagodbi pristupa i/ili sadržaja poučavanja, što u prosjeku znatno nadilazi predviđena tri učenika unutar jednog odjela. Individualizacija pristupa i prilagodba sadržaja zahtijevaju dodatno vrijeme za rad i specifične kompetencije nastavnika, što u praksi nije uvijek raspoloživo i izravno se odražava na uspjeh tih učenika. Vrlo slične zbirne podatke o drugim dvjema školama navode i ravnatelji tijekom intervjua.

Problemi u ponašanju i u odnosu prema radu prisutni su od samog početka; gotovo trećina učenika upisanih u prvi razred u škole sudionice istraživanja u

šk. godini 2022./2023. imala je snižene ocjene iz vladanja zbog izricanja pedagoških mjera u višim razredima osnovne škole. U ispitivanim dvjema srednjim školama, neovisno o godini obrazovanja, otprilike polovina učenika ima izrečenu pedagošku mjeru ukor što je druga mjera prema težini. Najčešći je uzrok izricanja pedagoških mjera neopravdano izostajanje s nastave.

Broj učenika koji živi u nepovoljnom socioekonomskom okruženju varira ovisno o sredini u kojoj je škola smještena, a kreće se otprilike oko trećine. Siromaštvo se izravno odražava na uspjeh učenika; od neispunjenja temeljnih potreba, ti učenici često imaju i manje mogućnosti uključivanja u različite izvannastavne aktivnosti, izvanučioničku nastavu i slično, što se negativno odražava na njihova postignuća. Nedostatna obiteljska podrška jasno se može iščitati iz broja mjera koje obiteljima izriču područni uredi Zavoda za socijalni rad, a koji u prosjeku obuhvaća 15 do 20 % populacije.

Zbirni podatci o drugim dvjema školama koje su pedagozi predstavili tijekom intervjua upućuju na identičnu situaciju. Iznimka je socioekonomski status učenika u velikom gradu koji je nešto bolji u odnosu na manje sredine.

## 5.5. Akcijski plan

Budući da je akcijskim istraživanjem utvrđeno da je većina relevantnih čimbenika koji utječu na odgoj učenika u trogodišnjim strukovnim programima unaprijed determinirana, a da same odgojno-obrazovne ustanove mogu vrlo slabo utjecati na njih, u akcijskom je planu moguće dati neke općenite preporuke koji bi se trebale primjenjivati na razini sustava. Aspekt na koji je moguće utjecati jesu nastavnici i mentori koji s ustanovama surađuju i za to se predviđaju konkretne aktivnosti.

Modernizacija nastavnih planova i programa, tj. strukovnih kurikulumuma trajni je proces i upravo je u tijeku jedna od reformi strukovnog obrazovanja koja obuhvaća i ovu aktivnost. Realno je očekivati da će odgojna dimenzija u novim kurikulumima biti zastupljenija nego do sada jer se ti dokumenti moraju temeljiti na *Nacionalnom kurikulumu za strukovno obrazovanje*, no što će konkretno biti učinjeno, vidjet će se nakon njihove objave. Svakako je potrebno otvoriti prostor za aktivnosti ciljano usmjerene na razvoj vrijednosti, posebno onih ključnih za ulazak na tržište rada te savjestan i odgovoran pristup budućem zaposlenju.

Promjena učeničke strukture nije moguća bez promjene percepcije trogodišnjih strukovnih programa u društvu. Strukovna zanimanja općenito, a obrtnička posebno treba prikazati kao vrlo tražena te učenike potaknuti na upis ponudom stipendija i učeničkih kredita. Obrtnike treba potaknuti na otvaranje naučničkih mjesta poticajima poput poreznih olakšica i drugih benefita te im sufinancirati nagrade za učenike i mentore. Kvalitetna mjesta za naukovanje povećala bi atraktivnost ovih programa.

Element na koji ustanove mogu utjecati jesu kompetencije nastavnika u školi i mentora na radnom mjestu. Kroz postupke poput opažanja nastave, *micro-teachinga* i razne radionice, nastavnike treba osposobiti za suvremene pristupe vrednovanju te za poučavanje koje potiče učenike na aktivno učenje pri čemu se usvajaju znanja, razvijaju vještine, ali i pozitivni stavovi i vrijednosti o radu u budućem zanimanju. U dio tih aktivnosti, posebno one koje se odnose na vrednovanje, potrebno je uključiti i mentore. Serija od šest međusobno povezanih radionica s praktičnim zadacima između svake od njih planira se za sljedeću školsku godinu, a obuhvatit će formativno i sumativno vrednovanje kompetencija, projektne zadatke i kompleksne radne zadatke te praktične aktivnosti za aktivno učenje. *Microteaching* i kolegijalno opažanje nastave planiraju se za nastavnike struke, s tim da će u tim aktivnostima usko surađivati s nastavnicima općeobrazovnih predmeta.

## 5.6. Evaluacija

Ključni problem provedenoga akcijskog istraživanja jest njegova ograničenost. Istraživanje je iznimno limitiranog karaktera s obzirom na broj uključenih ustanova, jer, prema podacima iz Školskog e-Rudnika, nešto više od dvije stotine škola izvodi trogodišnje strukovne programe u Republici Hrvatskoj. Odabrana su samo dva sektora i postoji objektivna mogućnost da je situacija u ostalim sektorima drukčija. Primarni podatci o upisu i uspjehu učenika u školama u istraživanju uspoređeni su s javno dostupnim podacima za druge škole, no, s obzirom na njihovu ograničenost, analiza se ne može smatrati dovoljno preciznom. Također, nužno je obuhvatiti veći broj predstavnika poslodavaca, iz više sektora i geografski raspršenijih, kako bi uzorak bio što reprezentativniji.

Međutim, za same uključene ustanove istraživanje je dalo konkretne odgovore na pitanja koja se često postavljaju u svakodnevnom radu, rezultiralo je akcijskim planom kojim se nastoje otkloniti problemi na koje ustanove mogu utjecati te stvorilo pretpostavke za daljnje istraživanje teme.

## 5.7. Budući koraci

Akcijski plan koji su ustanove osmislile predviđa konkretne aktivnosti za razvoj kompetencija nastavnika i mentora koji neposredno rade s učenicima/naučnicima. Te su aktivnosti u potpunosti izvedive na temelju resursa koji su ustanovama dostupni i ne postoje prepreke za njihovu provedbu. Ostali nalazi istraživanja upozoravaju na probleme na razini sustava na koje same ustanove nemaju previše utjecaja, već mogu isključivo raditi na podizanju svijesti o problemu.

## 6. Zaključak

Provedeno akcijsko istraživanje potvrdilo je početnu pretpostavku da su srednje strukovne škole uglavnom usmjerene na stjecanje kompetencija specifičnih i potrebnih za pojedinu kvalifikaciju, dok je odgojna dimenzija često zanemarena. Uzrok je tomu trojak; nastavni planovi i programi/strukovni kurikulumi niti propisuju vrijednosti koje kod učenika treba razviti niti predviđaju vrijeme za njihov razvoj. Dalje, nastavnici u školi i mentori u radionici nemaju sve potrebne kompetencije za odgoj učenika, a sami učenici dolaze u srednju školu sa slabijim predznanjem, nerazvijenih radnih navika i često su nemotivirani, s čim se povezuju brojni problemi u osobnom/obiteljskom životu.

Ovi se elementi slažu u cjelovitu sliku koja je u programima unutar jedinstvenog modela obrazovanja posebno istaknuta jer su kroz kombinaciju nastave u školi i programa naukovanja u licenciranoj radionici učenici već dijelom uključeni u svijet rada, a ako nemaju primjeren odnos prema radu i razvijen osjećaj odgovornosti, nerealno je očekivati da će steći sve potrebne kompetencije, a samim time i kvalitetno obavljati posao u budućnosti.

Dio je problema sustavan i tako se treba pristupiti njihovom rješavanju, no dijelom na probleme mogu utjecati i same odgojno-obrazovne ustanove i intervencijama u svojem okruženju unaprijediti rad s učenicima/naučnicima kako bi konačni ishod bio bolji za sve dionike.

## 7. Literatura

1. Bognar, B. (2006). Akcijska istraživanja u školi, *Odgojne znanosti*, 8 (1 (11)): 209–228.
2. Cedefop (2020). *Strukovno obrazovanje i osposobljavanje u Hrvatskoj: kratki pregled*. Luksemburg: Ured za publikacije. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/259867>
3. Jedinstveni nastavni plan i okvirni obrazovni program za zanimanje automehaničar. *Narodne novine*, 112/04.
4. Jedinstveni nastavni plan i okvirni obrazovni program za zanimanje zidar. *Narodne novine*, 68/05.
5. Maksimović, D. (2010). Obrazovanje u obrtništvu, *Andragoški glasnik*, 14 (2(25)): 133–139.
6. Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanje (2018). Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
7. Nastavni plan i okvirni obrazovni program – Automehatroničar. *Narodne novine*, 96/2011.
8. Pelton, R. P. (2010). *Action Research for Teacher Candidates: Using Classroom Data to Enhance Instruction*. Melbourne: R&L Education.

9. Perić, J., S. Oberman Peterka, Ž. Getoš (2020). Uloga srednjeg strukovnog obrazovanja u razvoju poduzetničkih kompetencija učenika, *Ekonomski pregled*, 71 (5): 463–492. <https://doi.org/10.32910/ep.71.5.2>
10. Perin, V. (2013). Strukovno obrazovanje i tržište rada: koncept fleksibilnosti, *Život i škola*, LIX (30): 147–154.
11. Poljak, V. (1991). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole. *Narodne novine*, 49/15, 109/16, 47/17, 39/22
13. Pravilnik o izradbi i obrani završnog rada. *Narodne novine*, 118/09.
14. Tafra, V., I. Elezović, I. Sertić (2012). Percepcija karijere poduzetnika kod srednjoškolskih učenika strukovnih škola u Republici Hrvatskoj, *Učenje za poduzetništvo*, 2 (2): 227–234.
15. Školski e-Rudnik vol. 1 – Aplikacija za statističke podatke. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih.
16. Školski e-Rudnik vol. 2 – Aplikacija za statističke podatke. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih.
17. Školski e-Rudnik vol. 3 – Aplikacija za statističke podatke. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih.
18. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. *Narodne novine*, 22/13, 41/16, 64/18, 47/20, 20/21.
19. Zakon o obrtu. *Narodne novine*, 143/13, 127/19, 41/20.
20. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. *Narodne novine*, 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20, 151/22, 156/23.
21. Zakon o strukovnom obrazovanju. *Narodne novine*, 30/09, 24/10, 22/13, 25/18, 69/22.
22. Hrvatska obrtnička komora (2021). *Vodič za poslodavce za naukovanje*. Zagreb: Hrvatska obrtnička komora.

## UPBRINGING WITHIN UNIFIED MODEL OF EDUCATION

### Abstract

Vocational education and training is a highly specific part of Croatian education system as it is mainly focused on the development of competencies necessary to gain the first qualification. Unified model of education, which is now the prevalent model for occupations in industry and crafts, has additional specific features as it combines education at school and apprenticeship (the in-company training) resulting in one final grade and qualification. The development of specific competencies is considered to be far more important than the development of generic competencies, and the educational aspect of schooling dominates the aspects of upbringing which is often neglected.

Educational institutions face numerous challenges when trying to implement the values determined by the National Curriculum for Vocational Education and Training as most of relevant factors are predetermined and educational institutions have little or no impact on them.

These challenges and the questions they raise are the starting point of an action research presented in this paper. Through the analysis of the element of the didactic triangle (curricula, teachers, students) it was questioned whether the programmes within the unified model of education fulfil the prerequisites for upbringing.

**Keywords:** action research, competencies, unified model of education, values